

XARXA CORNISA

DOCUMENT DE SISTEMATITZACIÓ I CAPITALITZACIÓ

Redacció: Josep Mª Navarro Cantero

Equip de treball i de reflexió:

Pepe Nieto Rico

Noureddine El Harrak

Xavier Bermejo

Disseny i maquetació: Arianna Vindici

Fotografies: Arianna Vindici

Edicions:

1a edició, Fundació Desenvolupament Comunitari, 2011

2a Edició, Cooperativa La Fàbrica, 2023

Lloc i data de publicació: Barcelona, octubre 2023

Aquesta obra està subjecta a una llicència de **Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons**.

Sou lliure de:

Compartir — copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format

El llicenciador no pot revocar aquestes llibertats, sempre que seguïu els termes de la llicència.

Amb els termes següents:

Reconeixement — Heu de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si heu fet algun canvi. Podeu fer-ho de qualsevol manera raonable, però no d'una manera que suggereixi que el llicenciador us dóna suport o patrocina l'ús que en feu.

NoComercial — No podeu utilitzar el material per a finalitats comercials.

SenseObraDerivada — Si remescleu, transformeu o creeu a partir del material, no podeu difondre el material modificat.

INDEX

0	Prolèg a l'edició de 2023	Pàg. 4
1	Què és la Xarxa Cornisa?	Pàg. 5
2	Qui la Forma?	Pàg. 6
3	Context d'actuació	Pàg. 9
4	L'acció de Xarxa Cornisa	Pàg. 11
5	Aspectes Metodològics	Pàg. 14
6	A tall de conclusions provisionals	Pàg. 20
7	Bibliografia	Pàg. 22

12 ANYS DESPRÉS

PRÒLEG A L'EDICIÓ DEL 2023

Han passat ja 12 anys des de la primera edició d'aquest document que tenia la pretensió de sistematitzar i elaborar una metodologia per impulsar dinàmiques socials a territoris del Marroc i Algèria, en concret dinàmiques de desenvolupament local-social, un desenvolupament però allunyat dels estandars eurocèntrics, i també allunyat de la idea de creixement. La metodologia en qüestió es va elaborar i construir a partir d'una experiència bonica de col·laboració i de treball col·lectiu entre entitats diverses, i sobretot de persones implicades i lligades per una amistat que encara avui continua.

Aquests 12 anys que han passat, ens permeten ara revisitar i revisar la feina feta amb tanta cura i, perquè no dir-ho, amb tant d'amor solidari i fraternal.

Des del 2011 ja no s'han sol·licitat més diners de cooperació des de Catalunya utilitzant com a referència aquest nom de Xarxa Cornisa. Les entitats impulsores van deixar estar, al menys temporalment el projectes de cooperació amb finançament públic. També, i per ser sincers, des del 2011 i anys successius ens vam veure afectats per la crisi que va originar-se el 2008, una crisi que va estar a punt d'escombrar-nos com a entitats i projectes socials.

Nogensmenys, no va ser així, perquè hem continuat amb la nostra empenta i energia, una mica més vells i segurament més savis, o això volem creure.

En tot cas, la feina feta i l'experiència acumulada van ser aprofitades sobretot pels companys marroquins que van continuar empenyent i dinamitzant iniciatives al mateix Marroc, a Algèria i Tunísia; promovent propostes d'agroecologia i agroturisme amb comunitats pageses habitants d'oasis, i sobretot de zones rurals. Sodev, l'organització marroquina de referència i entitat amiga, amb en Noureddine El-Harrak al capdavant, va mantenir viva l'experiència i la metodologia construïda per tots nosaltres en el marc de la Xarxa Cornisa. A l'empenta s'hi han anat sumant altres entitats i associacions com Citoyens de la Terre i Terre Solidaire (CCFD) que han contribuït de forma constant i decisiva als diferents projectes que s'han anat succeint des del 2014, tot impulsant així mateix la Xarxa AREMDT, xarxa de turisme responsable i de solidaritat en la Mediterrània.

Darrerament, el 2023, gràcies a l'esforç de Sodev, Citoyens de la Terre i Terre Solidaire hem pogut visitar de nou força territoris al Marroc, territoris i indrets on s'havien impulsat iniciatives diverses (des de principis dels 2000) amb la implicació de la cooperació catalana institucional; iniciatives que han continuat vives i molt dinàmiques aquests anys passats i fins al dia d'avui. La visita es va fer en el marc del EDUCTOUR, viatge d'aprenentatge, avaluació i intercanvi de coneixements i sabers.

Ha resultat molt gratificador retrobar amics i amigues, entitats, i també alguns representants institucionals, compromesos al llarg dels anys, i que han mantingut i millorat moltes propostes i iniciatives endegades fa més de 10 anys, tot plegat amb la perspectiva de continuïtat.

Ha estat increïble, així mateix, poder comprovar en el decurs d'aquest viatge que la xarxa d'economia solidària marroquina (REMESS) ha crescut, ha aixoplugat moltes de les iniciatives endegades aquests anys de feina intensa, tant en zones rurals com en territoris urbans; s'ha estructurat, i sobretot s'ha enfortit, rejuvenint la seva junta i l'equip dinamitzador, desenvolupant un programa i una estratègia de treball que mostren una vitalitat optimista.

Finalment, s'ha d'agrair que Cooperativa La Fàbrica hagi volgut reactualitzar aquesta metodologia, així com editar-la de nou i en la mesura de les seves possibilitats, difonent-la a través de les xarxes socials.

Josep Mª Navarro Cantero, Membre de Cooperativa La Fàbrica@
Barcelona, 5 d'octubre de 2023

1

QUÈ ÉS LA XARXA CORNISA?

Xarxa Cornisa és una xarxa d'entitats catalanes, marroquines i algerianes que treballen conjuntament en l'intercanvi de sabers, la formació i la informació al respecte de les estratègies de desenvolupament comunitari a impulsar per fer possible un procés sostingut de desenvolupament social i local en alguns països del Magreb, ara concretament al Marroc i també a Algèria. El concepte clau de cooperació que ha anat quallant i construint-se entre les entitats i persones que conformem aquesta Xarxa, és el de cooperació solidària¹. Una cooperació orientada a la transformació social, on l'intercanvi de coneixements i de pràctiques, i on l'ajuda mútua i el suport per sostenir processos en una perspectiva d'avançar en petits canvis, substitueix la lògica de la cooperació intervencionista i merament assistencial.

Aquesta tasca es començà a realitzar a partir d'un llarg procés als Països del Magreb (més de 18 anys de cooperació amb el Marroc i 6 anys de treball a Algèria) i està basada en la dinamització comunitària, social i local, a partir de processos participatius tractant d'establir col·laboracions positives entre institucions estatals i associacions marroquines i algerianes d'àmbit nacional, regional i local, teixit associatiu local i regional, i entre aquests actors i associacions catalanes, així com també la implicació d'institucions catalanes.

La seva lògica principal en l'àmbit de la cooperació consisteix, com ja s'ha esmentat abans, més en un treball basat en la mobilització i organització de la població, en la construcció d'espais de diàleg, d'intercanvi d'experiències, i de participació de la societat civil en temes de govern local, que no pas en un simple traspàs de recursos financers. Així, es pot arribar a treballar per un enfortiment de processos participatius, de col·laboració interpersonal i inter-associativa, amb la col·laboració de certs poders locals, i aconseguir fórmules que permetin enfortir i sostenir dinàmiques endògenes que aprofundeixin els processos de democratització en base a criteris i particularitats culturals i associatives específiques.

Xarxa Cornisa vol ser per sobre de tot un horitzó compartit amb els pobles, associacions i amics/amigues del Magreb, partint de l'experiència basada en l'esperit de coexistència² i de forts intercanvis mediterranis sud-nord, est-oest, del període d'Al-Andalus, que alhora envolta i impregna aquesta iniciativa amb un sentiment de pertinença comuna, de compromís i de complicitat.

¹ "Entrepobles/Entrepueblos. 20 años de cooperación solidaria. Reflexiones sobre el pasado y compromisos para el futuro". Barcelona 2009

² Remarquem el concepte de coexistència, com a relacions de pau positives, no intenses, tampoc exemptes de conflicte, però que permeten l'intercanvi i el diàleg intercultural.

QUI LA FORMA?

2

Cornisa és una xarxa d'entitats que treballa en nombroses zones i amb múltiples organitzacions i col·lectius, tot prioritant molt més el contacte i la relació entre aquestes que no pas la creació d'una estructura rígida en la que s'estableixin marcats càrrecs i distincions entre elles. D'aquesta manera, tot i que aquest fet pugui en certa manera difuminar la pertinença a la xarxa, existeixen diverses entitats que, ja sigui perquè en són les impulsores o perquè hi estan més implicades, actuen com a interconnectores de la resta.

A Catalunya:

Aquestes són:

SODEPAU

Associació catalana que treballa en l'àmbit de la Cooperació Internacional i forma part de les diferents coordinadores i federacions de cooperació. És una ONGd especialitzada en la gestió i desenvolupament de projectes en tota la regió Mediterrània. Participa de la dinamització de la Xarxa Mediterrània de Turisme solidari (AREMDT). Col·labora en l'enfortiment de la Federació Euromediterrània contra les Desaparicions Forçades (FEMED) i de la Coordinadora d'Organitzacions Magrebís de Drets Humans (COMDH). També ha dinamitzat iniciatives de suport i acompanyament a la població immigrant a Ciutat Vella de Barcelona. Forma part de la Xarxa d'economia solidària, XES, i ha impulsat diverses cooperatives productives al Marroc.

Fundació Desenvolupament Comunitari (FDC)

Entitat que es dedica a la gestió i assessorament sobre polítiques socials i públiques, així com experta en metodologies aplicades al desenvolupament social-local a partir d'iniciatives i processos participatius. Disposa d'una llarga experiència com a entitat especialitzada especialment en temes relacionats amb la immigració, tant en el terreny del diagnòstic, com en el de l'execució de plans i accions concretes. Forma part de la Xarxa d'economia solidària, XES.

ENTREPOBLES

Associació catalana de caràcter estatal que treballa en l'àmbit de la Cooperació Internacional, i forma part de les diferents coordinadores i federacions de cooperació. Aquesta ONGd està especialitzada en la gestió i desenvolupament de projectes en la regió Centreamericana, i disposa d'una dilatada experiència reconeguda internacionalment. El treball de l'entitat es centra sobretot en gènere i desenvolupament, i des de fa uns cinc anys estan treballant a la regió nord del Marroc (Tetuán).

RAI (Recursos d'Animació Intercultural)

RAI (Recursos d'Animació Intercultural) és una associació de joves sense ànim de lucre. RAI es planteja com un projecte de transformació social, cultural i educativa que ofereix als joves un ampli ventall de recursos tant a escala local com internacional.

Es tracta d'impulsar iniciatives per als joves, i des dels joves, a través de valors com la interculturalitat, la cultura de la pau, la participació, la sostenibilitat, l'associacionisme, la creativitat, l'autogestió, etc.

RAI manté una clara voluntat d'intervenció social sobretot en la seva realitat més immediata, el barri del Casc Antic de Barcelona. És així com sorgeixen els dos projectes més importants a nivell local: el de dinamització cultural-artística i el de dinamització i inclusió social de joves adolescents.

A nivell internacional es potencia la mobilitat juvenil internacional com a eina pedagògica dins l'educació no formal mitjançant els valors de la interculturalitat, la cultura de la pau i el compromís social, tot establint una relació directa entre joves de diferents realitats socials, culturals i geogràfiques.

Al Marroc:

Per un costat les associacions de suport i de cooperació: ATED i SODEV, principalment; i per un altre, les Plataformes Locals de la Xarxa Cornisa (PLX) constituïdes en cada territori: RALM a Missouri, RAC a Tetuán, FEDAK a Kénitra, LABLAD a Oulad M'Taa.

ATED

Associació Marroquina que treballa en el desenvolupament comunitari i local; treballa amb joves, dones i programes d'ecologia i medi-ambient a la Província de Chefchaouen. Impulsa cooperatives productives agrícoles, sobretot de dones. Participa del moviment associatiu i cívic del Marroc. Gestiona i és propietària d'un gran centre/espai cívic a la ciutat de Chefchaouen. Forma part activa de la Xarxa GOB amb diverses associacions de la província de Tanger/Tetuán.

SODEV (Solidarité et Développement Maroc)

Associació Marroquina que treballa en el desenvolupament comunitari i local, participa en la dinamització de la Xarxa de comerç just i economia solidària al Marroc (REMESS), i també col·labora en la dinamització d'una Xarxa Mediterrània de turisme solidari (AREMDT). En aquest marc assessora diferents cooperatives per tal que acabin esdevenint realment cooperatives amb un funcionament transparent i democràtic; s'implica activament en diferents dinàmiques locals i internacionals per afavorir el turisme solidari. Participa activament del moviment associatiu marroquí per assolir majors quotes de democràcia i transparència. Es responsable, actualment, de dinamitzar i coordinar la Xarxa Cornisa al Marroc, i per tant coordinar els i les diferents dinamitzadores territorials.

A Algèria:

L'Association TAJMAAT N JEBLA

Associació algeriana, de la zona de la Kabylia, treballen en la dinamització comunitària del seu poble Djebba, al costat de la gran ciutat de Bejaïa. La dinamització es realitza per la tradicional assemblea popular del poble (jama'a), reconvertida en associació cultural, i a partir de la recuperació del patrimoni arquitectònic i urbanístic del antic poble tradicional.

S'han adherit al manifest per una Economia social i solidària africana (després de la trobada al respecte haguda a Kenitra-Marroc- a l'octubre 2010. També formen part de la Xarxa de Turisme Solidari del Mediterrani (AREMDT).

Association de protection et de l'écologie TAHFSUTH

Associació algeriana, que fa funcions de representació de la Xarxa d'entitats de la ciutat de Draa Ben Kheda.

Treballa qüestions de sensibilització mediambiental; dinamització de joves, promoció del associacionisme en general a la zona. En aquests moments en ser l'entitat promotora i coordinadora de la xarxa de la seva ciutat, també realitza accions de dinamització comunitària, i promou el desenvolupament local.

3

CONTEXT D'ACTUACIÓ

Degut a les característiques de la Xarxa, és necessari, com a pas previ a concretar les qüestions de caràcter metodològic, de procediment i en definitiva de sistematització, parlar breument i amb algunes pinzellades dels contextos, doncs la feina que es realitza i les seves característiques han de tenir molt en compte aquest context en el que s'actua.

Context Magrebi

El context en el que aterren les accions, el treball i els plantejaments de Xarxa Cornisa és sobretot un context on l'entorn socioeconòmic i polític és cabdal, i que està molt marcat per les vulnerabilitats socioeconòmiques i polítiques del Magreb, entrecreuades per aspectes com les relacions homes/dones, i aspectes relacionats amb l'edat, ja que ara per ara, la població magrebi és força jove. Les perspectives econòmiques i vitals per a la gran majoria de joves del Magreb estan supeditades a tres elements estructurals, un exogen (la dinàmica demogràfica) i altres endògens (les polítiques públiques nacionals i el seu model d'inserció en l'economia mundial).

Ens trobem doncs al Magreb en una situació de gran dificultat per crear nous llocs de treball. Des de la seva independència, els països del Magreb (concretament llurs diversos governs) han mostrat una manca evident d'empenta, per raons internes (d'organització, de formació de la població, de mancances en quadres intermitjos i directius, d'inversió, de migracions de molts quadres i cervells, pel contraban...), i externes (sistemes econòmics molt dependents, sense estructuració regional magrebi, persistència de fórmules encara colonials respecte de la UE...) per adoptar un model de desenvolupament que assegurí importants oportunitats de treball i oportunitats a la seva població. Ens trobem doncs que avui en dia els tres països del Magreb, junt amb Palestina, són els que pateixen les taxes més elevades d'atur al Nord d'Àfrica o Orient Mitjà: Marroc (19,8%) i Algèria (més del 25%)³.

Fins ara, els dos principals mecanismes d'absorció de la mà d'obra han estat el sector públic i l'emigració. L'única alternativa a l'emigració passa pe estimular la creació de treball al sector privat, amb una implicació real i efectiva dels Estats.

Al Marroc, sobretot, i en certes zones d'Algèria com la Kabylia i la zona del Gran Sud, on s'ha treballat de forma preferent, es constata un abandonament de l'Estat i una gran mancança d'inversions, i això es caracteritza per:

- ▶ Un gran desequilibri territorial i un gran dèficit de planificació territorial.
- ▶ Un model de desenvolupament que comporta, a nivell local, una gran precarietat, marginalització i sobreexplotació de les dones.
- ▶ Dèficits importants en infraestructures, sobretot en la comunicació, la sanitat, l'educació escolar (sobretot en les zones rurals), amb un efecte d'immigració de la població cap a Europa.
- ▶ Poca autonomia i capacitat d'acció dels municipis pels seus grans dèficits polítics, econòmics i tècnics.

³ Dades sempre oficials; les oficiosos ens parlarien d'uns percentatges del 40 al 60% d'atur, segons les regions, zones i contextos d'ambdós països.

Pel que fa a la dinàmica demogràfica, aquesta es caracteritza per un fort creixement de població activa on les estimacions preveuen que en els pròxims 40 anys creixerà un 47%, passant de 48 milions a 71 milions de persones. Les tensions socials que apareixeran si aquest creixement no va acompanyat de generació de llocs de treball, serà un dels principals factors de crisi a la regió. A aquestes característiques hem d'afegir el gran percentatge de població rural, quasi la meitat de la població al Marroc, i un 35% de la població a Algèria. L'èxode rural és cada cop més significatiu degut al procés de modernització agrícola, fet que suposarà major pressió sobre la taxa d'activitat urbana.

Finalment, pel que fa al context socio-polític, malgrat els darrers esdeveniments ("revolucions" a Tunícia, Egipte, i Líbia) que apunten a canvis significatius en la configuració dels poders públics, i de certa reestructuració de l'Estat, obrint-se més possibilitats i esclatxes a la participació popular, a la democratització, a l'afebliment de les postures més autoritàries... doncs malgrat aquest context, en la perspectiva del Marroc i Algèria, el primer amb un sistema polític molt estable al voltant de l'estructura d'Estat-Makhzen, i el segon, amb una forta presència del exèrcit controlant els diversos ressorts dels poders econòmics i del Estat, es fa difícil pensar en canvis importants a curt termini, tot i que, de ben segur, hi haurà un impacte per les causes abans apuntades, i per raons de context geopolític i per reorientacions en la cultura política i ciutadana.

Context Català

La proliferació i diversitat de població i per tant de referents culturals i identitaris, associades a l'increment de la immigració de finals del s.XX, i principis del XXI, han configurat l'actual societat catalana sobre aquesta base d'una gran constel·lació de cultures. La immigració ha aportat noves oportunitats de desenvolupament i creativitat social, alhora que ha accentuat els ja tradicionals conflictes de classe, i d'identitat en relació a la cohesió social. Així doncs, la societat catalana es troba davant el repte paradoxal de garantir la cohesió social des de la creixent diversitat, i avançar en la sostenibilitat d'un precari sistema de benestar social.

Per tal d'afrontar aquests reptes, la població de procedències diverses que viu a Catalunya, i de forma especial aquells col·lectius organitzats entorn a associacions autònomes i autogestionades liderades per ells/es mateixes, poden i han de jugar un paper protagonista per a la inclusió social, la plena participació i la millora de les condicions de vida de tota la població catalana.

Concretament, les persones de nacionalitat marroquina⁴ han estat el col·lectiu més nombrós de població estrangera empadronada a Catalunya durant el període 1998-2009⁵. La població marroquina és, d'entre la resta de col·lectius de residents estrangers, el que més anys porta a Catalunya i, de tots els països d'origen, el més proper geogràficament. La combinació de la proximitat geogràfica, la gran magnitud demogràfica i la dilatació temporal en l'arribada deriva en una gran heterogeneïtat en la seva composició social, cultural, econòmica, familiar i lingüística. En l'actualitat és la població marroquina, conjuntament amb d'altres sectors de les classes populars catalanes d'origen i procedències forànies, les que més pateixen l'atur (pel damunt del doble de percentatge d'atur que pateix la població nascuda a Catalunya, i de la resta del Estat espanyol), la pobresa i l'exclusió social.

⁴ La població d'origen algerià a Catalunya és un petit nucli demogràfic, poc significatiu.

⁵ Butlletí Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya. Núm 6. Juliol 2010. Actualment ho segueixen essent, i fins i tot creixen en relació a d'altres col·lectius que van minvant.

Degut al manteniment de forts vincles socials i afectius amb les seves comunitats d'origen, el concepte i la idea de codesenvolupament⁶ situa a la persona migrant al centre de la relació entre migracions, dinamització comunitària, associacionisme i accions vinculades amb propostes d'actuació als llocs d'origen, i la motiva a impulsar els seus propis projectes i iniciatives orientades per la millora de la qualitat de vida al Marroc.

Així mateix, degut als importants canvis demogràfics esmentats, a la revolució tecnològica, impulsada per les noves TIC, a la seva situació geoestratègica i geopolítica, al seu difícil encaix en el model del Estat autonòmic espanyol, Catalunya i el conjunt dels Països Catalans, viuen en l'actualitat un procés de transició que en aquests moments es caracteritza per una forta crisi econòmica i social, i també per un seguit de canvis molt significatius en les formes de viure, de fer, en els valors, i en les expectatives com a societat. Els vincles comunitaris, si a més els comparem amb el Magreb, s'han afeblit de tal manera que el consumisme i l'impacte de les TIC està fent possible una societat cada cop més afeblida en llurs vincles i relacions, al menys els tradicionals. El Principat i el conjunt dels Països Catalans viuen en un context d'incertesa i de manca de projecte de futur sòlid front els reptes geopolítics, ecològics, de cohesió social, i front una crisi que sembla no tenir sostre, ara per ara. Per a Xarxa Cornisa és molt clar, al menys pel que fa al context geopolític i geoestratègic, que cal un replantejament polític i d'estratègia que permeti l'arrelament del País en el context mediterrani (nord-sud, oest-est), no com l'únic espai relacional geopolític, però sí com a l'espai preferencial i de construcció d'un futur a partir de la idea de cooperació solidària⁷ amb i en aquest context Mediterrani.

6 Veure l'informe-document realitzat al respecte per FDC: "Tot impulsant processos de codesenvolupament i desenvolupament comunitari amb el Marroc" text inèdit que es pot consultar a FDC, i a la web de Xarxa Cornisa: www.xarxacornisa.org, on es desenvolupen les idees i reformulacions al respecte d'aquest concepte, realitzades principalment des de la mateixa FDC i SODEPAU.

7 La idea de cooperació solidària també es pot fer extensiva als negocis, i a la voluntat de comerciar i intercanviar mercaderies; ara bé, no som tan ingenus/es com per somiar únicament, calen canvis en profunditat de valors i de cultura econòmica i política per a què es pugui avançar per aquest camí.

4 L'ACCIÓ DE XARXA CORNISA

L'acció principal del treball impulsat amb els diferents projectes i el darrer programa Cornisa al Marroc i Algèria (2008-2010) està inscrita en la línia de la "bona governança", és a dir, en avançar sobre la capacitat de gestió democràtica de les institucions del territori. Tenint present el context socio-polític marroquí, aquestes institucions tenen la voluntat teòrica de ser cada cop més democràtiques, però aquesta voluntat es troba encara enmig d'un procés complex i desigual en cada zona, marcada com ja s'ha dit, pels poders reals que actuen, sobretot al Marroc i Algèria, paralitzant o dificultant molt un veritable procés d'obertura a la participació, i a la transparència. Existeixen fonamentalment tres factors que condicionen l'acció dels plantejaments que impulsem les parts implicades en l'acció de Xarxa Cornisa, en aquest sentit: la corrupció; la manca de formació, de capacitat real i de voluntat política dels polítics locals (molt lligada a les febleses i lligams amb els diversos poders en l'ombra de les diverses formacions polítiques magrebines) i la debilitat i atomització del teixit associatiu existent.

És treballant sobretot en aquest últim condicionament amb el que hom ha pretés avançar més en l'aspecte que englobaríem dins la idea genèrica de bona governança, potenciant el teixit associatiu en base a la formació política, tècnica, d'habilitats de gestió de projectes concrets i de suport tot empoderant-lo per dialogar i negociar amb l'àmbit institucional local i regional dels respectius Estats magrebins.

La principal estratègia per part de Xarxa Cornisa ha estat la d'implicar a la població en les dinàmiques associatives locals per protagonitzar iniciatives de desenvolupament local- social, comunitari, econòmic, polític i cultural de les seves comunitats. Així mateix, i sobretot en zones rurals, realitzar una tasca de suport a l'organització de cooperatives de productores/ors independents i autònomes per tal que comercialitzin directament llurs productes amb criteris de justícia social i econòmica i, a més, impulsar també la Xarxa d'Economia Solidària al Marroc (REMESS).

La promoció de la bona governança s'ha demostrat en molts dels programes i propostes dinamitzades des de les nostres administracions públiques (les catalanes, i també les pròpies de l'aparell central de l'Estat Espanyol) com obsoletes, ingènues i mancades de perspectiva real en llurs resultats a curt i mig termini. Diríem, que molts d'aquests programes i accions no gaudien d'una voluntat política real per impactar i transformar, en realitat, ni institucions, ni lògiques, ni tendències. Algunes d'aquestes actuacions han estat especialment intrascendents pel que fa a Tunísia.

Al nostre entendre, les accions de promoció de "bona governança" en el context magrebí no poden oblidar la corrupció a diversos nivells que afecta les administracions locals (i en general a diversos nivells institucionals i sectors socials i de poder), ni el respecte mínim als drets humans, cívics i de ciutadania. Deslligar aquestes qüestions clau, de les actuacions més habituals de formar polítics i tècnics de les administracions locals en gestió i capacitació tècnica, sense tenir a més una bona aliança amb sectors socials que disposen d'una ferma voluntat ideològica i política per acabar amb les esmentades "lacsres", no condueix a cap resultat concret.

Abans d'endegar una acció concreta amb els polítics locals, estiguin o no representats en els ajuntaments i institucions, cal fer un estat de la qüestió, i analitzar qui són, què han fet, què sembla que vulguin fer, i després anar constatant el seu procés.⁸

⁸ Aquestes constatacions i afirmacions les fem un cop hem analitzat la nostra pròpia trajectòria, la de les entitats que conformem Xarxa Cornisa, i haver tingut errors importants i significatius en aquest terreny.

Davant o enfront de tot aquest panorama, trobem un teixit associatiu actiu, molt mancat en diversos nivells i capacitats. En diverses ocasions, Xarxa Cornisa i la seva acció sobre el terreny s'ha trobat amb un context social resultat d'una cooperació internacional anterior basada en l'acció puntual i la despreocupació posterior, que ha ofert suport a projectes puntuals i no ha pensat ni incidit en dinàmiques de transformació, generant així, dinàmiques de "despesequessa" econòmica, tot creant un desenvolupament artificial i exogen, la sostenibilitat del qual és més que qüestionable. Aquests projectes de desenvolupament previs han volgut centrar el seu treball en associacions aïllades, i amb les que no es treballava la relació entre actors socials i institucions. Aquests tipus d'accions han anat generant una mentalitat assistencialista, que ha engendrat veritables problemes de paràlisi en l'acció ciutadana per construir i veritablement transformar el context. Aquesta mentalitat de dependència envers la cooperació és fàcilment observable en moltes associacions i estructures obertes a la cooperació internacional al Marroc. En aquests casos, el teixit associatiu s'ha oblidat de generar una dinàmica de treball pròpia, i una construcció d'espai propi autogestionat.

L'aportació de Xarxa Cornisa, amb la seva metodologia i manera de fer, ha estat la de construir una dinàmica associativa, de col·laboració i ajuda mútua, sense donar-li tanta importància als "projectes" aïllats de la dinàmica per vertebrar un projecte de territori i una estratègia comunitària des del teixit associatiu.

En aquest sentit, existeixen enormes diferències entre els territoris en els que existeix ja una dinàmica pròpia i un treball concret, i territoris on predominen més les lògiques assistencials.

Els conceptes i marcs de referència teòrica que emmarquen la nostra pràctica al Magreb, siguin aquests "bona governança", democràcia local, gestió pública d'equipaments i polítiques locals..., són conceptes que cal posar en tot moment entre interrogants, i relativitzar-los, no per eliminar-los i dir taxativament que no són vàlids, sinó per tractar de "traduir-los"⁹ a d'altres realitats socials, culturals i civilitzadores. Per exemple, els autors ens plantegem si el model europeu relatiu a la gestió municipal i al govern municipal és vàlid al Marroc i Algèria, sobretot en l'àmbit rural, on perviuen encara certes estructures tribals amb iniciatives autogestionàries? Cal pensar i reflexionar molt bé al voltant de les realitats urbanes i rurals, i tenir en compte les grans diferències. Hem observat com a Algèria, en les zones rurals de la Kabylia, s'estaven donant canvis molt suggerents i interessants de les tradicionals aljames, transformades en associacions comunals, rejuenides a través d'un diàleg entre persones grans i joves generacions amb ganes de canviar coses i de fer habitables llurs petits pobles. També hem vist aquest fenomen en zones rurals i de muntanya al Marroc. Però el problema és que aquests "nous models" nascuts de l'empenta i dinàmica de la gent dels pobles, no té un reconeixement clar, tret del reconeixement legal que tenen les associacions que les impulsen, que són en realitat, molts cops, els veritables governs del poble, i que no segueixen els "rituals" de la democràcia que aquests països han copiat de les seves ex-colònies, així com del sistema jacobí i centralista de gestió dels afers públics.

Observem com en els municipis magrebí, els tècnics municipals no tenen cap capacitat de decisió, ni d'iniciativa, cal sempre que l'alcalde doni les ordres concretes, es posicioni i es mobilitzi. No observem, ni trobem un manteniment adequat, ni una gestió efectiva, clara, evident dels equipaments municipals. Els equipaments no formen part del sentiment de la resta de població de la vila o municipi de ser propietaris, o co-propietaris d'aquests. Hi ha una distància enorme entre aquests espais públics i la població. I com ja s'ha dit anteriorment, els diferents governs municipals no fan una gestió correcta dels espais, i el personal tècnic d'aquests no se senten implicats, ni ben pagats, ni motivats. Ha estat molt important en aquest sentit, impulsar des de Xarxa Cornisa, processos de veritable participació ciutadana per apropiant-se d'aquests espais públics/equipaments, i recuperar-los com espais de ciutadania, integrant i implicant els tècnics/ques d'aquests espais, i al govern municipal. En aquesta mateixa línia l'experiència a Kénitra per dur a terme la co-gestió de la Maison de la Culture, entre el govern municipal i la FEDAK (Federació d'associacions de Kenitra), ha estat un bon exemple a seguir arreu.

---

9 Interessant llegir el llibre "Epistemologia del Sur" de l'autor portuguès Boaventura de Souza Santos. Edit Siglo XXI editores. México 2009.

5 ASPECTES METODOLÒGICS

Degut a la naturalesa de Xarxa Cornisa caracteritzada per la diversitat cultural, diversos aspectes de la seva metodologia de treball han de ser adaptats a les característiques de cada cas, respectant les especificitats de cada regió i cultura i fugint d'aplicar una metodologia rígida i externa a la comunitat amb la que es treballa. No es pretén imposar una manera de fer sinó que es busca fusionar les diverses formes de treball.

La Xarxa és un espai “màgic”, on la imaginació és una eina de treball¹⁰, o potser també “virtual” i en aquest espai es poden anar creant idees, facilitar la intel·ligència de crear, de motivar; aquest espai pot depassar els actuals membres i coordinadors/es perquè no és un espai tancat, ni formalitzat ni institucionalitzat. I així serà fins que pugui durar. Es tracta d'un marc relacional on s'ha produït un contracte moral i ètic de llurs membres., també existeix per suposat el contracte més formal, però sense caure en un espai burocratitzat ni lligat a una lògica estàtica. No hi ha doncs una direcció evident, ni un seguit de principis i de claus programàtiques.

En ser una xarxa d'entitats i PLX (abans ja esmentats), Cornisa es basa sempre en l'experiència de la gent del territori que coneix en primera persona la realitat local de la zona on hi treballa. D'aquesta manera, mai actua com a actor extern al territori, sinó que actua d'acord els interessos i necessitats pròpies a cada context.

En aquest sentit, per a la realització del projecte en qüestió, es fa un veritable treball de recerca participativa en cada territori, on estan implicats els diversos actors. **Per endegar qualsevol acció, treball, estratègia, cal efectuar una “lectura política, de situació, de context, d'equilibri de forces presents en aquell territori....”**

10 La imaginación sociológica” Wrigt Mills.

Un dels pilars metodològics en els que es sustenta l'acció de Xarxa Cornisa és l'aspecte relacional. Aquesta és una de les seves bases d'actuació i es concreta en establir un espai de comunicació, de diàleg i de relació de manera que es garanteixin les condicions necessàries per treballar de forma conjunta, aconseguint així una complicitat amb els actors implicats. **L'acció de Cornisa no es centra només en un projecte de desenvolupament, sinó que persegueix establir un lligam recíproc i així un intercanvi de coneixements, experiències i maneres de fer.**

Pel que fa als primers contactes amb la població de la zona, les primeres reunions no són mai decisives sinó que són de caràcter consultatiu, ja que és a partir d'aquestes amb les que es construeix aquesta complicitat buscada, clau del procés a acompanyar. A més, és un dels exercicis que es realitza per detectar i recollir les diverses perspectives per tal d'acordar els eixos prioritaris de l'acció. Una de les constants en aquestes reunions és la consciència de la diversitat cultural existent entre el context català i el marroquí/algerià, i no només això sinó entre el context rural i urbà. Aquesta diversitat es contempla en múltiples aspectes com ara l'espai geogràfic, els costums, la concepció del temps, les maneres relacionals, la visió del treball, etc. Tots aquests aspectes susceptibles de variació en la diversitat cultural es tenen presents en la metodologia d'acció. **En aquest sentit, a l'hora d'establir contactes, reunions, organització de tasques, etc. es tenen sempre presents les diferents concepcions i es busca un acord i una adaptació a les característiques socio-culturals de la zona.**

La principal lògica d'acció de Cornisa és, ja s'ha esmentat abans, la creació de dinàmiques de transformació social a partir de la implicació, sempre que es pot, de tots els nivells socials. El que es pretén és potenciar el perfil motivador de les diferents poblacions dels territoris a partir de dinàmiques socials i del treball en diversos espais socials: institucional, familiar, associatiu... amb l'objectiu d'arrelar el projecte de desenvolupament i així assegurar la seva continuïtat. Es pretén inter-relacionar aquests espais de manera que tothom hi estigui implicat. Per aconseguir-ho, es treballa tant en la direcció local-regional (*abaix-cap-a dalt*) com en la regional-local (*dalt-cap-a baix*).

Tenint present els diversos condicionaments existents en el territori, el procés a endegar i sostenir es concep sempre a partir d'una visió el més holística possible, tot fugint d'un assistencialisme puntual, es pretén crear una implicació dels actors en una orientació estratègica. Aquesta implicació es tradueix sovint en la generació de diverses accions concretes i impulsades per diversos actors que, a priori, semblen desconnectades entre elles però que observant el transcurs d'aquestes es pot veure un eix general en comú (festivals, formacions, mobilitzacions...) que és l'estratègia a llarg termini. **Es tracta de què aquesta estratègia tingui assoliments, fites, objectius a curt i mig termini, per tal de mostrar que s'avança, i generar confiança entre la població implicada.** És per això que el que es pretén no és una única acció visible i concentrada, sinó que el que es pretén és que amb la participació i voluntat de ser-hi dels actors locals, i a través de diverses accions s'aconsegueixi una transformació més global, des de la quotidianitat de les accions i llurs impactes. En aquest sentit, un punt important en la metodologia de Cornisa és posar els actors que intervenen en una mateixa sintonia. No es pot parlar de dinàmica social si els actors no hi estan implicats en aquesta sintonia i voluntat estratègica. "Així doncs, és bàsic el treball de suport, assessorament, i acompanyament a aquests lideratges; moltes estones de reflexió i anàlisi crític sobre els passos donats i a donar, per clarificar aspectes estratègics i tàctics, per construir la confiança, peça angular de qualsevol d'aquestes dinàmiques de treball comunitari."¹¹

²De les nombroses iniciatives que sorgeixen en el procés de recerca i diagnòstic, es trien aquelles que poden servir de motor o engranatge de la dinàmica i d'aquesta manera és la mateixa població la que entra en aquesta dinàmica a partir de la construcció d'aquestes activitats puntuals. Per aconseguir-ho, un aspecte fonamental és el capital humà. L'experiència ens ha demostrat que sense la formació dels actors locals no es pot crear una apropiació col·lectiva del projecte.

L'acció de Xarxa Cornisa es basa, com ja s'ha esmentat, en un procés de llarga durada; per tant, implica un procediment i aquest acostuma a ser lent. Durant aquest procés, sorgeix la qüestió de si s'ha d'adaptar la metodologia als canvis que apareixen. En estar permanentment dialogant i interaccionant amb població local, més que canviar la metodologia, són els mateixos actors els que canviem al llarg del

¹¹ "Hi ha molt de treball a la rebotiga per tal d'equilibrar situacions, treballar conflictes, i les relacions entre les persones, les associacions, i entre aquestes i les institucions d'un territori". Apunts del seminari de reflexió interna per sistematitzar i capitalitzar l'experiència Cornisa.

projecte, ens flexibilitzem, a l'hora que la metodologia esdevé maleable per les contingències del context, de les persones, del tipus d'associacionisme o d'agrupació col·lectiva que es produeix en aquell territori.

Actualment al Marroc, i també en menor mesura a Algèria¹², encara existeixen grans diferències entre l'entorn urbà i l'entorn rural i, aquestes, es troben a tots els nivells socials, com ara el sistema educatiu, l'accés al mercat de treball, la sanitat, els costums i tradicions, l'economia, la vida familiar, la relació de gènere, el món associatiu, etc.

Aquesta última és una de les diferències que condicionen més la naturalesa de les dinàmiques impulsades des de Cornisa. En els entorns més urbans s'acostuma a trobar uns nivells de societat civil més o menys arrelats, on existeix certa comunicació entre les associacions i l'àmbit institucional, amb majors facilitats de demandes i de qüestionaments cap a les institucions públiques. D'altra banda, en l'àmbit més rural, aquesta societat civil acostuma a ser molt feble o quasi inexistent, on pràcticament no és possible una comunicació amb les institucions públiques o, quan aquesta existeix, és molt lenta i ineficient.

Donat que Xarxa Cornisa hi treballa en tots dos entorns, l'àmbit relacional i la complicitat amb els actors locals aconseguida a partir de la seva metodologia esdevenen necessaris per a l'adaptabilitat en cada context. Sobretot a les zones més rurals, sovint s'ha d'evitar donar una imatge diplomàtica amb la contrapart per poder adaptar-se al context informal que hi predomina, on l'espai de comunicació és molt més íntim.

La participació i la motivació a participar són doncs principis metodològics clau. En un territori es convida d'entrada a participar a tothom, a tota mena d'associacions i de persones. I sempre cal tenir molt present des d'on es parteix, si en aquestes zones hi havia ja relacions prèvies amb l'equip de coordinació, o amb alguna de les entitats que conformen Xarxa Cornisa, principalment i per antiguitat de treball: SODEPAU i/o SODEV; també però si hi han treballat altres entitats de cooperació i què han fet o desfet, que és una qüestió molt important, i motiu de màxima atenció per remuntar ambients de desconfiança i escepticisme respecte de les possibilitats d'avançar en una dinàmica. En el cas del procés endegat a Ain Baida, aquesta situació de partida es trobava molt ben reflectida: un territori on existien lligams previs d'amistat, d'accions de SODEPAU i SODEV, i també on hi havia hagut una forta petjada d'altres intervencions promogudes per la cooperació, principalment, de l'Estat Espanyol. Havien deixat un territori amb un fort impacte de projectes productius que ara per ara no disposaven d'un acompanyament i d'un suport adequats, la qual cosa estava generant dificultats i certs conflictes entre les poblacions, bàsicament perquè el tema de la comercialització de productes i l'impacte que generaven certs residus no s'havia acompanyat, ni orientat, ni s'havien trobat solucions adequades. **En aquest territori la participació i implicació de les dones ha estat clau, i estratègica. Han participat en reunions generals, amb els homes de la zona, sobretot per la seva gran energia i forta dinàmica en cooperatives productives de caràcter agrari i agropecuari. En aquest tipus de contextos i de marcs, no s'ha treballat d'una manera específica amb les dones, sinó que s'ha mantingut un equilibri homes/dones, i després s'han sabut trobar espais específics ("espais propis") per motivar, implicar, dignificar i construir autoritat femenina. Aquests "espais propis"¹³, han estat reunions llargues, de set dies i només amb dones, sessions de treball específic per formar, o elaborar una estratègia...**, però mai s'han trencat les relacions amb el "món masculí", ni tampoc els equilibris relacionals de gènere; la qüestió principal que sempre s'ha posat per davant ha estat que "mai hem cregut que amb una petita acció com la nostra es podia fer una revolució de caràcter social i cultural en les relacions entre dones/homes".

Tot i que avui dia les societats magrebines viuen un període de canvis i transformació, la forta resistència de les estructures patriarcals i la subordinació de la dona és encara molt palpable, especialment en les zones rurals. A Algèria els darrers anys (1992 fins l'any 2000) de confrontació i pràcticament de guerra civil, la violència i el context de restriccions de les llibertats civils¹⁴ han tingut un impacte molt negatiu en les possibilitats de participació i implicació de les dones en el teixit associatiu local. Tenint present les

12 Bàsicament perquè a Algèria l'entorn rural és cada cop més petit.. Ja s'ha esmentat abans.

13 Podríem rememorar aquí l'obra de Virginia Woolf "Un cuarto propio".

14 L'Estat d'emergència en el que vivia el país després de tots aquests anys, ha estat derogat el mes de febrer del 2011.

característiques socioculturals de cada zona, la tasca de Cornisa està enfocada a implicar a la dona en dita transformació dotant-la de formació, autonomia i sobretot autoritat.

Podríem doncs resumir d'aquesta manera la metodologia.

Principis metodològics:

- >> **Flexibilitat:** “cal un olfacte fi per deduir/intuir per on cal anar, o reorientar les passes següents”
- >> **Proximitat:** mai s'ha d'oblidar el curt i el mig termini, s'ha de saber estar quan les dificultats són presents i els successos marquen l'agenda. “Quan es produïren les inundacions a Missour a l'any 2008, es prioritzà llavors l'ajut urgent en tant que dinàmica principal, amb la participació de les diferents PLX de Xarxa Cornisa; aquest fet va marcar un abans i un després en la qualitat de la confiança cap al procés endegat”.
- >> **Escolta del territori** i de la seva població.
- >> **Honestedat** en tot moment, en qualsevol qüestió.
- >> **Confiança**, construir-la i donar-la.

Característiques metodològiques:

- >> **Perfil dels o de les dinamitzadores**, saber ajustar-lo bé a les característiques de cada territori i context.
- >> **Legitimitat local**, dels/les dinamitzadores i del equip de suport/coordinador.
- >> **Comportament i ètica** de tot l'equip humà present.
- >> **Respecte** cap a la cultura tradicional i/o específica de cada lloc, i del seu tarannà.

Procediments i desplegament de l'acció comunitària en els territoris:

1

El punt de partida ha estat el que existia i existeix a cada zona i territori. És molt important la memòria del que s'havia fet fins llavors, anteriorment, en cada zona per part dels diferents actors que en algun moment hi han intervingut. S'han implicat diversos "partenaires", entre ells, entitats, persones, que no havien tingut res a veure amb etapes anteriors, i també els que ja havien actuat..., amb tot plegat s'ha fet una mena de "cus-cus". L'important ha estat generar confiança, construir confiança, que és la base, i el nus formal clau. Construir complicitats.

2

S'ha visitat, s'han fet reunions amb els responsables polítics, de diverses institucions i de diferents nivells en cada zona: caïds, pachás, walis, presidents de comuna (alcaldes), per tal de crear confiança, i evitar que posin pals a les rodes en el procés a desenvolupar.

3

Escollar, tot estructurant espais de consulta col·lectiva, per poder entendre i dialogar sobre el que cadascú/na pensa i creu necessari per al seu territori....I d'aquesta manera començar a pensar conjuntament el que es podria fer de cara al futur.

4

Establir eixos prioritaris en cada regió; temes i aspectes estratègics en cada context, definits de forma participativa, però d'una manera real i concreta, i no solament en la teoria.

5

Treballar les expectatives col·lectives, i a ser possible, individuals dels diferents actors implicats.

6

En certs territoris ha calgut fer front al que anomenaríem "diner fàcil" proporcionat per la cooperació internacional. Llocs on els diners d'aquesta cooperació ha generat una expectativa de ser assistits permanentment, fins i tot, podríem parlar d'una cultura de l'assistencialisme, i que també s'esperava de la nostra actuació, cosa que ha estat esborrada de l'horitzó en els primers contactes.

7

Les zones rurals depenen molt de les eleccions locals i en general les altres eleccions, també les zones urbanes, però menys..., aquest fet bloqueja molt totes les dinàmiques quan s'han de produir i/o convocar aquestes. Per tant, ha calgut un gran esforç per no perdre la dinàmica en aquestes ocasions.

8

La metodologia emprada ha hagut d'adaptar-se i flexibilitzar-se en cada context. En cada territori s'ha fet una lectura, primera i continuada, que ha estat clau. I després, molt important i fonamental, la qualitat humana dels dinamitzadors/es triats....Trobar les persones clau en cada lloc ha estat una tasca gens fàcil, i tampoc evident, perquè la persona facilitadora en cada lloc és estratègica. Cal doncs cercar, equivocar-se, provar; realitzar una lectura constant del territori i de les relacions socials i humanes (personals). D'aquesta manera s'arriba a "descobrir" l'agent clau, la persona adequada, i les correlacions que cal tenir en compte d'una manera dinàmica i dialèctica.

El més important, però, l'apropiació col·lectiva dels objectius, propòsits i estratègies impulsades. La metodologia no ha canviat, sinó que el que ha calgut ha estat, com ja s'ha dit, flexibilitzar-la; l'anàlisi de les condicions, de la situació de cada context han permès aplicar i adaptar la metodologia.

9

Sempre ha estat una constant vigilar i estar atents a la “ingerència” de persones singulars, significatives pel seu rol, i capacitats, “gent notable” que moltes vegades de “bona fe” (absoluta bona intenció i entrega), exterior però al procés, i amb interessos particulars i propis, ha volgut implicar-se i fer la seva. Ha calgut doncs aguantar aquesta tensió i saber recol·locar, i ubicar aquests agents, que són molt importants en certs moments, però que també poden abocar al fracàs tota una dinàmica, o dificultar la seva elaboració.

10

L'aportació de l'equip coordinador i dinamitzador dels processos encetats, ha estat més concretament el de tenir un rol catalitzador, invertir esforços en estructurar i ordenar processos, empoderar certs sectors socials, de vegades dones, de vegades joves, de vegades col·lectius menystinguts, i tot això per generar certes dinàmiques, i avançar en els objectius prèviament definits. L'equip coordinador sempre ha estat darrera de les dinàmiques sense ser gaire visible¹⁵, sense insistir gaire en què “el logo Cornisa” fos visible sempre i en tot moment, és a dir, tenir cura de no patrimonialitzar, sinó empènyer els actors socials de cada territori a tenir el protagonisme.

11

S'han generat certes dinàmiques¹⁶ que, de vegades, semblaven que no tenien una lògica coherent, però que partien d'un principi metodològic, llegir les oportunitats del context, per generar dinàmica, generar confiança, construir complicitats.

12

Malgrat que el propòsit central i estratègic de Xarxa Cornisa no és el d'aportar diners per desenvolupar projectes¹⁷, sempre s'ha tingut en compte que calia sostenir iniciatives, d'entrada modestes, quan aquestes poguessin servir, “com aquell oli que fa funcionar i engrassar un motor”. Xarxa Cornisa no és un banc de finançament, sinó un suport, un espai, un laboratori d'idees, eines, etc., per tant no podem practicar l'assistencialisme.

13

Els moments d'incertesa sempre han estat presents; moments en els que no sabíem per on calia avançar (des de l'equip de coordinació i direcció); moments d'“impasse”, de certa paràlisi... i en aquests moments han calgut espais per repensar-ho tot plegat.

14

En paral·lel a les dinàmiques al Magreb, ha estat fonamental portar una dinàmica, difícil i complexa, de relacions amb les institucions finançadores, de sensibilització d'aquestes, de comunicació (no sempre assolida i molt difícil de realitzar). Així mateix, ha estat important la dinamització i coordinació amb les entitats catalanes que componen la Xarxa. Una dinàmica també complicada i difícil per les diferents implicacions de les entitats, llurs múltiples compromisos, i el fet que les seves estructures són modestes, de vegades “militants”, i amb multitud de compromisos a atendre.

En tot cas, aquests aspectes han estat essencials per alimentar el procés magrebí, i també per enriquir les iniciatives catalanes; la dinàmica al Principat ha estat una dinàmica que s'ha recolzat en la pàgina web (www.xarxacornisa.org) que tot i estar traduïda en algunes parts al francès, ha estat, sobretot, un mitjà de comunicació, relació, i difusió bàsicament català.

¹⁵ Cal tenir la prevenció de no fer-se gaire visibles (sobretot els estrangers) en reunions, ni trobades; arribant als llocs, irrumpint, i sobretot en les zones rurals; aquesta qüestió té una importància tàctica fonamental i bàsica que si no es vigila pot afectar i dificultar l'estratègia.

¹⁶ Festivals de música, trobades lúdiques, impuls d'accions urgents d'ajuda...

¹⁷ Sí que en diferents fases de l'evolució d'un context determinat, es preveu sostenir el procés per part d'alguna entitat integrada en Xarxa Cornisa, en funció més aviat de l'oportunitat i del context per propiciar el dinamisme i l'auto-sostenibilitat futura, però sobretot la independència respecte a pressions polítiques i administratives.

6

A TALL DE CONCLUSIONS PROVISIONALS

És veritat que la noció de Xarxa Cornisa no és la mateixa a tot arreu. Mentre el seu reconeixement i visibilitat a nombroses zones del Marroc és força àmplia i el seu nom és present en diverses accions conjuntes de la societat civil local, a la capital catalana és menys present i costa més de veure la seva acció. De tota manera, fer aquesta distinció resulta injusta si no es té en compte que, només a la capital catalana, existeixen múltiples ongs i coordinadores d'entitats que treballen la cooperació; nombre que s'amplia exponencialment si es considera l'àmbit català i l'espanyol.

Sigui com sigui, aquesta diferència de la concepció de Xarxa Cornisa afecta directament en la seva definició i, alhora, augmenta la seva complexitat. En ser una xarxa en la que no s'ha establert cap estructura formal, apareixen diverses qüestions:

La primera és que, com ja s'ha comentat anteriorment, es basa sobretot en l'aspecte relacional entre les entitats participants. El principal rol de les organitzacions catalanes és la de cooperar amb aquelles marroquines que pretenen impulsar dinàmiques de transformació socioeconòmica. D'aquesta manera, quan ja existeix certa mobilització es deixa tot el marge d'acció a les entitats locals i es confia en que esdevingui una relació de cooperació sud- sud. Això implica que la finalitat de les organitzacions catalanes és o bé desaparèixer dels territoris on s'ha treballat, o bé actuar en altres territoris.

Una altra qüestió que pot complicar els processos i dinàmiques, és la de l'aparició d'elits. En el procés d'enfortiment de la societat civil es comú que aparegui certa elitització per part de diversos membres d'entitats, els quals tenen una tendència a actuar de forma aïllada a la resta i es consideren en una situació de superioritat respecte altres entitats o membres. Arribats a aquest punt del que es tracta és de reorientar el procés per tal d'incloure una visió col·lectiva en la que sigui necessària la presència de tots els participants.

En el cas del Marroc, una de les situacions en les que s'està trobant Cornisa és la manca de comunicació entre les entitats més petites. És a les entitats més grans que les pertoca realitzar una tasca d'interconnexió amb la resta de la Xarxa. Aquest fet ralentitza considerablement la possibilitat de fer accions conjuntes, ja que la comunicació sempre passa pel mateix punt i la seva expansió és lenta. En aquest punt, cal tenir present que entre les entitats que treballen de forma conjunta existeix una gran diversitat cultural, ja que no només estem parlant de l'estil de vida del Magreb i el de Catalunya, sinó que a més treballen persones d'un entorn rural amb estils de vida completament diferents als de les persones d'un entorn urbà.

Els darrers anys el Ministeri d'Afers Socials Marroquí ha proposat a diferents PLX dinamitzades per Xarxa Cornisa un suport financer per ajudar-les a pagar algun assalariat així com la infraestructura. Es pot dir que l'estratègia ha reeixit en certa manera, i ha trobat un cert ressò a partir de l'efectivitat

d'aquestes mesures. Podem veure que certes PLX s'han beneficiat a: Tetuán, Kénitra, i Missouri. En aquests moments al Marroc, principalment, ja que la dinàmica a Algèria és molt diferent, a través dels PDC (Plans de Desenvolupament Comunal) es parla del rol de les associacions i de la gestió local. Són iniciatives estratègiques impulsades per l'Estat marroquí que de fet convergeixen amb les pretensions estratègiques que ha estat impulsant Xarxa Cornisa, per tant ens hem de felicitar, però a l'hora cal estar atents i analitzar llur evolució, implantació i procediments. Certament, hom pot dir que des de Xarxa Cornisa hem construït els "rails" per on circularan aquestes iniciatives, i potser tindran una continuïtat, esperem que amb total autonomia i independència política.

Pel que respecta al control i seguiment de la gestió municipal, i dels casos de corrupció, també locals, s'han impulsat accions des de certes PLX (Tetuán i més tard Kénitra), seguint la lògica de les seves prioritats com a moviment ciutadà. Ara bé, és un tema aquest molt difícil, ja que a nivell de les Administracions públiques i dels mateixos partits polítics es veuen aquestes accions com una mena de competència des de la societat civil, i per tant s'ha constatat que és "un espai" on no es podia avançar gaire, sempre des de la lògica del diàleg i de l'acord per construir una agenda conjunta per aquests temes, no des de la perspectiva de la confrontació i la reivindicació, que potser haurà de ser la via per fer possible el control i seguiment d'aquests casos.

En aquesta línia argumental, constatem una certa resignació respecte d'aquests temes per part de la població i del teixit associatiu, ja que hi ha una mancança important i evident de debat polític en aquests temes. És una paràlisi que s'ha construït en els darrers 15 anys, durant els quals, tant l'Estat Marroquí, com l'Estat Algerià s'han blindat en un autoritarisme al marge o en les antípodes d'un debat democràtic i de profunditat. Qualsevol intent o assaig de fer-ho ha estat torpedinat, impedit i/o obstaculitzat.

Per tant, ens trobem amb una absència greu de debat polític d'abast popular i mediàtic. Un debat veritablement democràtic i de profunditat absent de la vida associativa, política i institucional i, com ja s'ha dit, dels mitjans de comunicació específics d'ambdós països.

L'associacionisme i, en general, el teixit associatiu estan com segrestats per la seva quotidianitat i els problemes de gestió, supervivència, i les dificultats d'atendre necessitats de la vida quotidiana que la població més vinculada a les classes populars els reclama, quan hauria de ser l'Estat qui en donés respostes. Totes aquestes qüestions i dificultats són les que paralitzen la vida associativa i el seu impacte real.

Considerant que els actors implicats en la cooperació a l'Estat Espanyol en l'àmbit internacional estan tenint cada cop majors dificultats econòmiques degudes a la complexa situació econòmica en general, apareix com a necessària la recerca de nous organismes que puguin finançar els projectes de cooperació. Aquesta situació de retalls econòmics implica també un fort augment de la competència entre aquests actors (que no sempre implica un augment de la qualitat dels projectes, sinó que es pot donar el cas de premiar la rendibilitat econòmica per sobre de la qualitat del projecte en sí).

En aquest punt, Xarxa Cornisa es troba en una situació de reorientació per tal d'adaptar-se a la nova conjuntura política i econòmica del país i del context general europeu. Cal obrir-se a noves qüestions per fer front a aquestes dificultats, i plantejant-se diferents vies, entre elles l'autogestió, com a vies reals i necessàries de sostenibilitat del procés endegat i fortament arrelat en certs aspectes i temes, amb una considerable capacitat d'actuació i de legitimitat en les zones on s'ha treballat i on han quedat estructures estables. Així doncs, l'experiència acumulada i la metodologia utilitzada, a més dels contactes i relacions construïdes permeten pensar en una continuïtat del treball endegat a d'altres indrets del Marroc, Algèria, Tunísia, i possiblement a altres països i zones del Mediterrani sud i est.

Un dels aspectes a emfasitzar finalment és la revalorització i visibilització del treball fet i assolit. És per això que una de les noves qüestions que es planteja en els propers mesos és la necessitat de promoure la comunicació i l'extensió del treball assolit, tenint en compte el context general en el que ens trobem.

El treball realitzat des de Xarxa Cornisa, i les línies obertes de cara a millorar les condicions de vida de les poblacions, la participació ciutadana i l'enfortiment del teixit associatiu al Marroc, i en menor grau a Algèria, han de permetre, com ja està succeint, implicar altres actors que permetin assolir objectius encara més ambiciosos.

7

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA

Abdel Malek, Anouar. La dialéctica social. Editorial Siglo XXI. México 1975.

De Souza Santos, Boaventura. Una epistemología del Sur. Clacso, Siglo XXI Editores. Buenos Aires 2009.

De Zutter, Pierre. Des histoires, des savoirs et des hommes. L'expérience est un capital. Réflexion sur la capitalisation d'expérience. FPH. Paris 1994.

Herbert, Jean Loup. Las tradiciones en las revoluciones. Revista Wiñay Marka. Núm 20. Barcelona mayo 1993.

Jara H., Oscar. Para sistematizar experiencias. ALFORJA, Programa Regional Coordinado de Educación Popular. Costa Rica 1994.

Mills, Wrigth. Imaginación sociológica. Fondo Cultura Económica. 1999.

Woolf, Virginia. Un cuarto propio. Alianza Editorial. Barcelona 2005.

